

СУЧАСНИЙ СТАН БУКОВИХ НАСАДЖЕНЬ ПРИКАРПАТТЯ Й ОПІЛЛЯ ТА ПРОБЛЕМИ ЛІСОЗАХИСТУ

Проаналізовано фітопатологічний стан букових насаджень, з акцентовано увагу на активізації збудників ракових хвороб у передгірській частині Івано-Франківської області.

Ключові слова: бук європейський, фітопатологічна оцінка, ракові хвороби.

Senior scientific employee Ya.M. Slobodjan – UMFRI

Contemporary status of beech decline in forest protection of the Precarpathia and Opilya

Are analyzed a phytopathologic condition of beechen decline, the attention to activation of activators of cancer illnesses is accented within the limits foothill territory of the Ivano-Frankovsk area.

Keywords: a beech european, a phytopathologic estimation, cancer illnesses.

На території Прикарпаття та Опілля бук європейський (*Fagus silvatica* L.) приурочений до багатих ґрунтів, де природні, кліматичні умови сприяють його успішному природному відновленню, формуванню найстійкіших біоценозів до негативних природних явищ – вітровіїв, сніговіїв, вітровалів. Водночас у досліджуваних районах зростає частка трансформованих чистих деревостанів бука насінневого та порослевого походження, в яких відзначається активізація некрозних і ракових хвороб, що істотно знижують приріст деревини, її фізико-механічні властивості. Офіційно вогнища їхнього поширення вперше зафіксовано на території Прикарпаття під час лісовпорядкування 1985 року на площі близько 1600 га, де ураженість букняків на той час становила 13 %. У тих самих умовах, станом на період 1991-92 років, площа вогнищ ракових хвороб зросла майже у 2,6 раза, а ураженість дерев патогенними мікроорганізмами досягла 36 % [1].

Основним біотичним чинником ураження бука є некрозно-ракова хвороба, збудником якої є сумчастий гриб *Nectria ditissima* Tul., і його незавершена стадія *Cylindrocarpon* (Lind.) Wr.

Необхідно зазначити, що на цей час встановлено ряд ракотворних видів *Nectria*, дослідження особливостей розвитку яких носять недостатній фрагментарний характер [2-5].

Конідіальною стадією виступають: нектрії ранотворної – *Fusarium Wilkommii* Lindau = *Fusidium candidum* Link.

Протягом 2003 року фітопатологічним рекогносцирувальним обстеженням охоплено 32 квартали, 47 виділів букових деревостанів, зокрема, на території Рогатинського ДЛГ – 11 кварталів (19 виділів), Болехівського – 8 кварталів (10 виділів), Калуського – 6 кварталів (8 виділів), Коломийського – 8 кварталів (10 виділів). Аналіз обстежень показав, що переважна більшість букових насаджень характеризується незадовільним санітарним станом. В основному, це деревостани ослаблені (ступінь ураження 20 %-49 %) і сильно ослаблені (ступінь ураження 50 %-79 %) некрозно-раковими хворобами.

Детальне лісопатологічне обстеження проведено на 47 пробних площах у Рогатинському, Пуківському, Букачівському, Болехівському, Поляницькому, Заболотівському, Слобідському та Калуському лісництвах. Класифікація санітарного стану дерев на пробних площах свідчить, що лісостани сильно ослаблені (табл. 1). Частка бука з початковим ослабленням перебуває відповідно у межах 2,2 %-63,5 % – у Рогатинському ДЛГ, 7,1 %-54,0 % – у Болехівському, 2,5-18,6 % – у Калуському, 6,4 %-50,4 % у Коломийському ДЛГ. На всіх пробних площах виявлено значну кількість сильно ослаблених (9,7 %-47 %), всихаючих (5,3 %-53,4 %) та сухостійних (2,1 %-20,6 %) дерев.

Масове інфікування букових деревостанів некрозно-раковими хворобами на обстежених ділянках починається вже в молодняках (I-II класи віку), де середня ураженість становить 53,0 %, а в окремих випадках сягає 72,5 %. Найімовірнішою причиною такого ураження молодняків є механічні ушкодження дерев під час доглядових рубань (особливо проріджувань), в результаті чого появляється значна кількість воріт інфекції для проникнення спорів патогенних мікроорганізмів.

Для більшості букових насаджень старших вікових груп характерні низькі повноти, наявність прогалін (нерідко 20×30 м). Ураження насаджень такої вікової категорії некрозно-раковими хворобами практично знаходиться на рівні осередків сильного (більше 40 %) ступеня.

Табл. 2. Розташування ракових пухлин на стовбурах дерев бука

№	Кількість	Із них, шт./%		
пробної площі	дерев бука, шт.	з наявністю пухлин під кроною	з наявністю пухлин в кроні	Ураженість, %
Рогатинське лісництво				
1	101	11/10,9	90/89,1	59,2
4	102	49/48,0	53/52,0	26,8
7	108	21/19,4	87/80,6	50,6
Пуківське лісництво				
1	123	45/36,6	78/63,4	37,7
3	97	8/8,2	89/91,8	50,0
5	105	7/6,7	98/93,3	66,1
Болехівське лісництво				
1	113	61/54,0	52/46,0	23,2
2	125	12/9,6	113/90,4	66,0
Поляницьке лісництво				
2	95	29/30,5	66/69,5	46,6
3	112	8/7,1	102/92,9	72,5
Калуське лісництво				
1	102	3/2,9	99/97,1	64,7
5	119	15/12,6	104/87,4	54,6
Заболотівське лісництво				
2	105	6/5,7	99/94,3	74,3
4	115	8/7,0	107/93,0	75,1

Наявність та розміщення ракових пухлин на стовбурах дерев визначали на 14 пробних площах у лісництвах згаданих вище держлісгоспів (табл. 2). Дані таблиці показують, що переважна більшість пухлин розташована у кро-

новій частині дерев і змінюється в межах 46,0 %-97,1 %. Наявність їх на стовбурній частині (до крони) менша і становить 2,9 %-54,0 %.

Вплив нектрії ранотворної на санітарний стан насаджень вивчали на пробній площі №4 у Заболотівському лісництві Коломийського держлісгоспу. Детально аналізували дерева від першої до п'ятої категорій стану [6].

Встановлено, що максимальна кількість ракових пухлин на сильно ослаблених, всихаючих і сухостійних деревах охоплює все дерево. Водночас, на стовбурах дерев I і II категорії стану, пухлини в основному знаходяться у кроні (78,6 %-100 %). Таким чином, підтверджується вирішальне значення згаданого патогена у поступовій деградації ушкоджених ним букняків, а також те, що інфекція може розповсюджуватись, починаючи з крони дерев.

Для боротьби з грибами з роду *Nectria* необхідно ретельно виконувати ряд заходів, а саме уникати пошкоджень будь-якого характеру з профілактичною метою. Одним із перспективних лісгосподарських лісозахисних заходів у букових деревостанах Прикарпаття та Опілля, спрямованих на обмеження масового поширення вогнищ ракових хвороб, має стати постійне підвищення їх імунітету за допомогою проведення вчасних доглядових рубань, а за необхідності і реконструкції шляхом створення часткових та піднаметових культур, які найбільшою мірою відповідають корінним типам деревостанів.

Література

1. Слободян Я.М., Шпільчак Т.Г., Сірко М.О., Хансо М. Особливості поширення ракових хвороб в букових лісах Прикарпаття// Тези доп. IV наук.-техн. конф. Захист лісів Українських Карпат від хвороб і шкідників. – Івано-Франківськ, 1992. – С. 43.
2. Молотков П.І. Поширення некрозних та ракових захворювань в букових лісах Українських Карпат// Захист Карпатських лісів від хвороб і шкідників. – Ужгород: Карпати, 1968. – С. 11-18.
3. Lonsdale D. *Nectria coccinea* infection of beech bark: variations in disease in relation to predisposing factors. Ann. Sci. forest., 1980, 37 (4). – P. 307-317.
4. Слободян Я.М. *Nectria* – інфекційна хвороба букових деревостанів Українських Карпат// Наук. вісник УкрДЛТУ: Лісівницькі дослідження в Україні. – Львів. – 2003, вип. 13.3. – С. 142-145.
5. Chira D., Chira F. *Nectria* injections an European beech in Romania/ Methodology of Forest Insect and Disease Survey in Central Europe (Proc. of the IUFRO Working Party 7.03.10, September 24-28, 2000, Busteni, Romania). Brasov, Romania, 2001. – P. 123-124.
6. Санітарні правила в лісах України. – К.: Наука, 1995. – 20 с.

УДК 630*42

Наук. співр. Р.М. Вітер, канд. с.-г. наук;
ст. наук. співр. Ю.С. Шпарик, канд. с.-г. наук;
Т.В. Кухарський – УкрНДІліс; Г.Д. Лялюк¹

СТАН І СУКЦЕСІЇ ДУБОВИХ ЛІСІВ ЗАХІДНОГО ПОДІЛЛЯ, ПОШКОДЖЕНИХ СТИХІЙНИМИ ЯВИЩАМИ

На основі відомчих матеріалів 2000-03 рр. проведено аналіз обсягів пошкоджень стихійними явищами лісів Тернопільської області та їх типологічну характеристику. За результатами моніторингових досліджень охарактеризовано стан і структуру типового грабово-дубового деревостану, пошкодженого буреломом, і описано 3 основних

¹ Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу